

Др Зоран Вуковић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-3939-8322

Прегледни научни рад
УДК: 338.48-52
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.401V>

ЈЕДАН ОСВРТ НА НАСТАНАК ИДЕЈЕ СПОРТА*

Резиме

Веома је тешко одредити када су се појавиле прве друштвене активности човека које би биле блиске појму савременог спорта. Идеја спорта подразумева свест о усавањавању себе и сопствених способности кроз физичко вежбање и надметање са самим собом и другима. Због тога је клица из које се спорт зачео стара колико и људско друштво. У том смислу, идеја надметања, блиска појму спорта, зачета је са освитом цивилизације, унутар митолошких оквира, верских ритуала и древних форми плеса и игре.

Кључне речи: идеја спорта; физичко вежбање; такмичарске активности; античке цивилизације.

1. Уводна разматрања

У свим античким цивилизацијама били су присутни извесни облици такмичарских активности, који су се ослањали на временски и културолошки контекст ових друштава. Тако су за надметање и игре Сумерци користили израз *lirum*, Египћани *swtwt*, у античкој Грчкој били су познати термини *agônes* и *aethla*, док су у Старом Риму користили изрази *ludi*, односно *munera*.¹ Разуме се, античка друштва су се значајно разликовала и тешко се могу извући некакве заједничке карактеристике игара блиских спорту у овим цивилизацијама будући да је, примера ради, само временски оквир у којем је трајала староегипатска цивилизација неупоредив са трајањем било ког другог античког

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

¹ Видети: Scanlon, T., *Contesting Ancient Mediterranean Sport*, Sport in the Cultures of the Ancient World: New Perspectives (ed. Papakonstantinou, Z.), Routledge, New York, 2012, стр. 1.

друштва. Упркос томе, у готово свим цивилизацијама из времена антике примећује се практиковање заједничких древних спортова, попут рвања, бокса, трчања, стреличарства или борбе са биковима. Сваки од ових древних спортова био је обојен посебним митолошким и културолошким нотама друштва у којем се одвијао. У том смислу, спорт и идеја надметања били су у служби религијских, војних, али и пропагандних циљева којима се учвршћивао и ојачавао статус владара. Посебно у цивилизацијама које су претходиле грчкој и римској.²

2. Настанак идеје спорта

У контексту теме овог рада, као неизбрисиви печат сваког античког друштва можемо навести рвање - древни спорт који је нераскидиви део човекове природе присутан од праскозорја људског рода. Колико је ова древна „спортска дисциплина“ била развијена и поштована, сликовито говори једна фреска из гробнице египатског принца који је припадао 11. династији (2100 – 2000. пре н. е) где се приказује борба два рвача уз чак 122 различита рвачка захвата.³ Надметање рвањем уздиже се до митолошких граница у древним цивилизацијама. Тако, у чувеном месопотамском епу о Гилгамешу, најстаријем познатом књижевном делу (око 2100. п. н.е), велики владар се надахнуто бори против непобеђеног рвача Енкидуа.⁴ За рвање се везује и прича из грчке митологије о борби између Херакла и Антаја, дива који је био син бога Посејдона и Геје (Земља).⁵

У античком свету, спортске активности често су биле саставни део религијских фестивала. У славу умрлих, односно почетка новог циклуса живота или буђења природе. У том смислу, треба посебно поменути борбу са биковима или акробатско јахање ових животиња које је нарочито било

² На пример, глинене таблице из Хатуше (1400 п. н.е.), откривају да су Хетити имали упутства о начину одгајања коња за вожњу двоколица, њиховој исхрани, периоду и начину на који се тренирају. Овај својеврстан „приручник коњичког спорта“ заправо је служио војним циљевима царства. Видети: Mandell, R., *нав. дело*, стр. 19. Насупрот томе, египатски фараони Новог царства, користили су надметања за пропагандне циљеве, приказујући себе као ненадмашне стрелце, рваче, пливаче и возаче двоколица како би ојачали свој култ и нагласили божанско порекло владара. Видети: *исто*, стр. 27.

³ Видети: Mandell, R., *Sport: A Cultural History*, Columbia University Press, New York, 1999, стр. 21.

⁴ Видети: Crowther, N., *The Ancient Olympic Games through Centuries*, Onward to the Olympics: Historical Perspectives on the Olympic Games (eds. Schaus, G., Wenn, S.), Wilfrid University Press – The Canadian Institute in Greece, 2007, стр. 15.

⁵ Антај је био свирепи рвач, који је своју снагу црпео из тла, односно земље, због чега би сваки пут када је дотакне добијао нову снагу. Када је то увидео, Херакле је савладао Антаја тако што га је у снажном загрљају задржао изнад тла и усмртио. Видети: Срејовић, Д., Цермановић, А., *Речник грчке и римске митологије*, Београд, 2004, стр. 34.

наглашено у Минојској цивилизацији из бронзаног доба на Криту (2600 – 1100 п. н.е). Нарочито карактеристично за ову активност било је што су у акробатском јахању бикова учествовале и жене, свештенице Богиње Мајке, што овом спорту даје додатни печат, али и указује на његову религијску форму.⁶ Овакав спорт захтевао је изузетну вештину учесника и као важан део религијских култова био је присутан у готово свим античким друштвима бронзаног доба у различитим појавним облицима (борба са биковима, јахање бикова, разне врсте акробација).⁷

Без обзира што древна Грчка није колевка спорта, успоном грчке цивилизације и градова старијег гвозденог доба, спортске активности су се у организационом и садржинском смислу прошириле до неслућених граница онога доба. Са тим у вези, у оквиру верских фестивала редовно су се организовала атлетска и коњичка такмичења, где су им прикључиване и друге друштвене активности (на пример, такмичења у свирању лиром) у славу одређеног божанства.⁸ Најважнији фестивали такмичарског карактера одржавали су се у једнаким временским размацима, односно циклусима (*periodos*).

Аристотел указује како су постојала четири фестивала који су имали глобални значај за хеленски свет.⁹ Најстарији и најзначајнији фестивал биле су Олимпијске игре у Олимпији, у области Елис на северозападу Пелопонеза, које су се одржавале крајем јула или у августу у част бога Зевса.¹⁰ Најранији траг о одржавању игара у Олимпији везује се за 776. годину п. н.е. , када је забележено име првог олимпијског победника у трци на 600 античких стопа (око 200 м), премда је прилично извесно да су се ове игре одржавале и раније.¹¹ Друге игре које су припадале овом циклусу биле су Питијске игре посвећене Аполону, које су одржаване од 586. или 582. п. н.е. на светилишту у Делфима.¹²

⁶ Видети: Scanlon, T., *Women, Bull Sports, Cults and Initiation in Minoan Crete*, Sport in the Greek and Roman Worlds: Volume I – Early Greece, The Olympics, and Contests (ed. Scanlon, T.), Oxford University Press, Oxford, 2014, стр. 28-31.

⁷ Најстарији сачуван траг ових спортских дисциплина представља приказ са једне хетитске вазе датиране на 1700. п. н.е. , нађене у Малој Азији као срцу хетитске цивилизације. Најпознатије сведочанство традиције борбе с биковима свакако је чувена фреска из Кнососа (1500. п. н.е). Видети: Potter, D., *The Victor's Crown: A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium*, Oxford University Press, Oxford, 2012, стр. 17.

⁸ Golden, M., *Sport and Society in Ancient Greece*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, стр. 10.

⁹ Видети: *исто*.

¹⁰ *Исто*.

¹¹ У историји је као први победник Олимпијских игра одржаних 776. п. н. е забележен извесни Корион из Елиса, који је победио у наведеној трци на 600 античких стопа, као тада јединој олимпијској спортској дисциплини. Детаљније видети: Miller, S., *Ancient Greek Athletics*, Yale University, New Haven, 2004, стр. 31-32.

¹² Golden, M. , *нав. дело*, стр. 10.

У круг „велике четворке“, убрајају се и Истмијске игре, које су се у славу бога Посејдона одигравале на Коринту од 582. п. н.е.¹³ Коначно, такмичењем највишег ранга древног грчког света сматрају су се и Немејске игре, за које је познато да су се одржавале од 572. п. н.е. у част врховног божанства Зевса.¹⁴ Олимпијски и Питијски фестивали одржавали су се у временским размацима од четири године, док су Истмијске и Немејске игре биле на сваке две године, између којих се одигравао низ такмичарских игара локалног карактера у циљу припреме спортиста за главне догађаје.¹⁵

Античке игре хеленског света временом су израстале у друштвене догађаје без преседана, непрекидно добијајући на садржини, организационим аспектима и друштвеном значају. На првом познатом фестивалу у Олимпији (776. п. н.е.), такмичило се у само једној спортској дисциплини, названој *stadion*, према древној јединици мере која је износила 600 стопа и колико је износила дужина тркалишта.¹⁶ Дисциплини „стадион“ се 724. п. н.е. прикључило трчање на двоструко већој раздаљини (*diaulos*), а потом је програм игара обогаћиван новим спортским дисциплинама попут: трка двоколицама, рвањем, петобојем, боксом, панкратијом (*pankration*) или „свеборбом“, као најбруталнијим борилачким спортом, као и другим атлетским дисциплинама.¹⁷ У том смислу, Олимпијске игре отпочињале би трком двоколицама, као спортом који је био резервисан само за имућнији друштвени слој.¹⁸ Игре би се завршавале борилачким спортом панкратија, где се борило до предаје или онеспособљавања противника.

Од самог почетка ових фестивала, односно игара античке Грчке, религијски оквири у којима се ови догађаји одвијају јако су наглашени. Тако, грчки писац Филострат (170. – 248. н.е) наводи како је порекло дисциплине „стадион“, као најстаријег олимпијског спорта, везано за култ обожавања Зевса. Наиме, према овом античком аутору, трчање на 600 стопа у религијском смислу представља трку ка Зевсовом олтару где је победник подизао свету ватру и приносио је као жртву врховном грчком божанству.¹⁹ Овакви

¹³ Исто.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Видети: Kyle, D., *Sport and Spectacle in the Ancient World*, Wiley Blackwell, Malden – Oxford - Chichester, 2015, стр. 132-143.

¹⁶ Miller, S., *нав. дело*, стр. 31.

¹⁷ Видети: исто, стр. 32.

¹⁸ Свечано отварање Олимпијских игара почињало је уз звук труба и гласника који је најављивао учеснике у трци двоколицама наводећи и имена власника коња и полис из којег долазе. Потом би судије у пурпурним огртачима проверавале да ли су сви возачи поравнали своје двоколице и коње. Видети: Crowther, N., *The Ancient Olympic Games through Centuries*, Onward to the Olympics: Historical Perspectives on the Olympic Games (eds. Schaus, G., Wenn, S.), Wilfrid University Press – The Canadian Institute in Greece, 2007, стр. 27.

¹⁹ Видети: исто, стр. 4.

религијски ритуали уздизали су победнике у спортским надметањима у ранг хероја обезбеђујући им готово митске почести, али и велику овоземаљску славу.²⁰ На овом месту треба рећи како победници на играма нису добијали материјалну надокнаду већ „куну“, односно венац сачињен од светих биљака. Ипак, они су у местима и полисима из којих су долазили били богато даривани.²¹

На древним грчким играма зачета је и идеја такмичења под једнаким условима. Односно, примена основног етичког принципа у спорту, данас познатог под англицизмом фер-плеј (*fair-play*). Антички „фер-плеј“ проистацао је првенствено из страха од казне богова за преварно и неспортско поступање које се сматрало бешчашћем. У том смислу, било је чак и случајева где је спортиста који је изгубио живот проглашаван победником, док је његов противник који је на преваран начин желео однети победу бивао прогнан и јавно осрамоћен.²²

²⁰ У том смислу, илустративна је прича о једном од највећих рвача свих времена, Спартанцу Хипостену. Овај спортиста је још као дечак тријумфовао 632. п. н.е. на Олимпијским играма у рвању у борби за дечаке до одговарајућег узраста, што је као вид такмичења такође постојало у Олимпији. Након тога, Хипостен је чак пет пута узастопно побеђивао на Олимпијским играма у такмичењу рвањем за одрасле. Посебно је интересантно што је његову традицију рвачког великана наставио његов син Етимокле, који је такође пет пута побеђивао на рвачком надметању. Хипостен је у Спарти задобио толику славу да му је подигнут храм и обожавао је као Посејдон. Видети: <http://library.la84.org/OlympicInformationCenter/OlympicReview/1976/ore99/ore99zb.pdf>, (датум посете: 24.10.2025).

²¹ Тако, победник Олимпијских игара добијао је куну од граница посебног маслиновог дрвета, којем се приписивало магијско дејство. Они који су тријумфовали на Питијским играма стицали су лаворов венац. Победници на Истмијском фестивалу окитили би се круном од граница бора, док су најбољи на Немејским играма награђивани венцем од листова дивљег целера. Crowther, N., *нав. дело*, стр. 24.

²² У том смислу, може се навести илустративан, али и потресан пример, који даје чувени грчки писац Паусанија (110 – 180 н.е.). Познати грчки аутор доноси причу о боксерском надметању између Креуга са Епидамноса и Дамоксена са Сиракузе. Паусанија детаљно описује ток борбе: „... док су боксовали паде вече, па се пред сведоцима сагласише да ће један другоме допустити још по један ударац. У то доба боксери још увек нису носили оштре *himas* око зглоба руку, већ боксоваше са меким *himantes*, које се везиваше тако да прсти остају слободни. Ове меке *himantes* беху танке траке од волујске коже увезане на некакав древни начин. Напокон је Креуг задао ударац у главу Дамоксена. Потом Дамоксен рече Креугу да подигне руку и кад Креуг тако учини, Дамоксен га испруженим прстима удари подно ребара. Његови оштри нокти и силина ударца нађоше свој пут ка мошницама Креуга. Он Креуга потом зграби за доњи део стомака и дроб му просу, те Креуг умре на лицу места. Грађани Аргоса прогнаше Дамоксена јер је свој споразум прекршио задајући свом противнику неколико удараца, а последњи са својим прстима, уместо једног колико беше договорено. Дадоше победу мртвом Креугу и подигоше му кип у Аргосу.“ Наведено према: Miller, S., *Arete: Greek Sports from Ancient Sources*, University of California Press, Berkeley - Los Angeles - London, 2012, стр. 33.

Ако би се спортске активности у древном хеленском свету могле означити као спектакл у сенци спорта, онда је за антички Рим важило супротно, спорт је овде био у сенци спектакла. Наиме, са опадањем грчке цивилизације и успоном римског друштва и његове војне и политичке моћи, некада велике атлетске дисциплине, попут трчања, рвања или бокса, губе на значају.²³ Са друге стране, у организационом, техничком, али и комерцијалном смислу, до неслућених граница афирмишу се трке двоколицама и надметање гладијатора, представљајући претече данашњег професионалног спорта. Ова два спорта представљали су умногоме заштитни знак римског друштва доживљавајући врхунац за време римске империје. Премда су оба спорта имала своје религијске и митолошке корене, са проширивањем римског утицаја и моћи постајали су и важно политичко оруђе за добијање поверења најширих слојева римских грађана, што је песник Јувенал (60 – 141. н.е) исказао кроз временски непролазну синтагму „хлеба и игара“ (*panem et circenses*).²⁴

Коњичке трке двоколицама карактеристичне су за готово све античке цивилизације, а у римском друштву постале су највећи спектакли са наглашеним комерцијалним моментом.²⁵ Иако је несумњиво да су трке двоколицама у римској цивилизацији подстакнуте хеленистичким и етрурским утицајима, Римљани су порекло ових игара везивали за Ромула, као митског оснивача Рима и култ древног божанства Конса (*Consus*).²⁶ У Риму су се ове трке одржавале унутар највећег здања римског доба, *Circus Maximus*, које је изграђивано и дограђивано током највећег дела римске историје, а за време цара Трајана (98 – 117. н.е.) могло је примити чак 150.000 гледалаца.²⁷

Посебно је занимљиво истаћи да су се трке двоколицама на изузетно високом организационом нивоу одвијале и на нашим просторима. У том смислу, као једно од импозантних грађевинских здања Римске империје наводи

²³ Junkelmann, M., *Greek Athletics in Rome: Boxing, Wrestling and the Pancration*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E. - Ewigleben, C. - Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000, стр. 75.

²⁴ Видети: Köhne, E., *Bread and Circuses: The politics of Entertainment*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E. - Ewigleben, C. - Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000, стр. 8.

²⁵ У периоду ране римске империје, када је царство заузимало огромно пространство, награде за победу у тркама двоколицама кретале су се у Риму од 15.000 до чак 60.000 сестерција. Поређења ради, годишња плата легионара износила је 900 сестерција. Видети: Junkelmann, M., *On the Starting Line with Ben Hur: Chariot-Racing in the Circus Maximus*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E., Ewigleben, C., Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000, стр. 87. Може се закључити како оваква несразмера између примања врхунских професионалних спортиста и већине грађана итекако постоји и у данашње време, па је вертикала са римским схватањем професионалног спорта у том смислу очита.

²⁶ Видети: : Köhne, E., *нав. чланак*, стр. 9.

²⁷ Видети: Junkelmann, M., *On the Starting Line with Ben Hur...*, стр. 94.

се и хиподром у *Sirmium* (данашња Сремска Митровица).²⁸ Након обимних истраживања међународног тима археолога сачињеног од стручњака Музеја Срема, Археолошког института, *Smithsonian* Института и Универзитета *Denison*, утврђене су димензије хиподрома у *Sirmium* (521 метар дужине и 100 метара ширине).²⁹ Поређења ради, размере *Circus Maximus* биле су 600 метара дужине и 225 метара ширине. Време изградње хиподрома у *Sirmium* датирано је негде око 313. н.е., за време владавине цара Лицинија (308 – 324. н.е.). Мада, према неким истраживањима Лицинију се приписује само обнова већ постојећег здања, а сам почетак градње везује се за владавину цара Галерија (305 – 311. н.е.), тетрахиског владара којем је *Sirmium* био престоница.³⁰

Трке двоколицама биле су у Риму кључни догађаји у оквиру религијских фестивала који су се редовно одржавали уз помпезну церемонију. Такође, оваква такмичења одржавала су се и у оквиру ванредних игара чији су спонзори били моћни појединци.³¹ Практиковали су их и римски грађани највишег друштвеног статуса, али не у оквиру такмичења које је било резервисано за професионалне возаче двоколица, који су махом били робови.³² Ове трке биле се средишни догађај игара познатих под термином *ludi*, чију организацију од времена Октавијана Августа преузима држава.³³

Попут осталих спортова античког света, и гладијаторске борбе (*munera*) имају своје корене у поштовању одговарајућих религијских култова. О пореклу овог суровог спорта пише римски писац Тертулијан (155 – 240. н.е) у свом делу „О спектаклима“ (*De Spectaculis*). Будући да је Тертулијан био хришћанин, у његовом приказу корена гладијаторских борби провејава изразито негативан став према овом виду надметања.³⁴ Потврду Тертулијанових речи посредно

²⁸ Видети: Humphrey, H. J., *Roman Circuses: Arenas for Chariot Racing*, University of California Press, 1986, стр. 635-639.

²⁹ Видети: Сирмијум, доступно на: muzejsrema.com/, (датум посете: 13. 11. 2025).

³⁰ Исто.

³¹ Гај Јулије Цезар организовао је низ оваквих игара у периоду од 46 - 45 п. н.е. како би прославио своје војничке тријумфе и још једном одао почаст својој кћери која је преминула седам година раније. Видети: McClelland, J., *Body and Mind: Sport in Europe from the Roman Empire to the Renaissance*, Routledge, New York, 2007, стр. 61.

³² Видети: исто, стр. 60, 62.

³³ Видети: исто, стр. 61.

³⁴ Тако, овај писац, између осталог, истиче: „...још увек остаје да се истражи најчувенији и најпопуларнији спектакл од свих. Звао се *munus* или обавеза јер проиштицаше из дужности, а обавеза и дужност исто су. Древни мислише како врше своју дужност према мртвима овом врстом спектакла тако што обуздаваху свој карактер суптилнијим видом свирепости. Јер у прошлости далекој, сагласно веровању да се душе мртвих умирују крвљу људском, они куповаше заробљенике или робове немоћне како би их жртвовали на погребима. Након извесног времена, они ову безбожност у задовољство прерушише....Тако нађоше оправдање за смрт убијањем... Такво је порекло гладијаторских борби.“ Наведено према: Futrell, A., *The Roman Games: A Sourcebook*, Blackwell Publishing, Malden - Oxford – Carlton, 2006, стр. 5.

пружа и историографија, будући да су се прве забележене гладијаторске борбе одржавале управо на погребима аристократа, у служби култа мртвих. У том смислу, сведочанство о првом познатом гладијаторском надметању везује се за погреб римског аристократе Јунија Брута Пере, који су организовали његови синови 264. п. н.е.³⁵ Из ове клице религијског култа у славу одавања почаст и умрлима, гладијаторски спорт се током периода Републике развијао и ширио једнако римском утицају, да би врхунац доживео у доба императора Трајана (98 – 117. н.е.).³⁶

У периоду од погребца поменутог Јунија Брута и прве забележене гладијаторске борбе, па све до средине II века п. н.е, гладијаторске игре одигравале су се као део погребних свечаности, којима су захвални потомци испуњавали дужност (*munus*) према својим умрлим прецима. Међутим, од представа приватног карактера за ужу групу људи, борбе гладијатора постепено су прерастале у озбиљан подухват у организационом и финансијском смислу који се одржавао и у значајнијем временском периоду након погребца.³⁷ Како се територија Рима проширивала, политичке амбиције појединаца постајале су све веће, па су гладијаторске борбе постепено све више прелазиле у домен јавних фестивала, важних за задобијање политичке моћи и утицаја.³⁸ На врхунцу римске империје, гладијаторске борбе су представљале демонстрацију моћи и „божанског порекла“ цара и Рима, као цивилизације која господари светом.

Римљани су систем гладијаторских надметања развили готово до савршенства, почевши од начина регрутовања учесника у овом суровом

³⁵ Видети: Futrell, A., *The Roman Games...*, стр. 12. Илустративан је и податак да су синови бившег конзула Марка Емилија Лепида организовали 216. п. н.е погребне игре у част свога оца које су трајале чак четири дана и укључивале 44 гладијатора. Видети: Edwards, C., *Death in Ancient Rome*, Yale University Press, New Haven – London, 2007, стр. 47.

³⁶ Цар Трајан је прославио освајање Дакије са гладијаторским играма које су трајале 123 дана (108 - 109. н.е) у којима је учествовало чак 10. 000 гладијатора. На тај начин, надмашао је игре императора Тита (79 - 81. н.е), организоване у част завршетка Колосеума, које су трајале 100 дана, уз учешће 3. 000 гладијатора. Детаљније видети: Edwards, C., *нав. дело*, стр. 55.

³⁷ Видети: Futrell, A., *нав. дело*, стр. 6.

³⁸ Са оваквом тенденцијом тешко се мирио чувени Цицерон (106 - 43. п. н.е), који је писао свом пријатељу Скрибонију Курију убеђујући га да не организује надметање гладијатора зарад остваривања својих политичких циљева: „... схвати да се ти враћаш у тренутку када ће ти дарови природе, изведба и срећа вредети више у задобијању највећих политичких награда, него што ће *munera*. Нико се не диви способности пружања представа, што је питање средстава, а не личних својстава, и свакоме је мука и уморан је од њих“. Наведено према: Futrell, A., *нав. дело*, стр. 16-17. Цицерон је сматрао како у римском високом друштву постоје расипници који „... своје новце бацају на гозбе, расподеле меса, гладијаторске игре и опремање представа са дивљим зверима и таквим трошењем неће оставити сећање на себе или ће оно бити кратког века.“ Наведено према: *исто*, стр. 17.

спорту, преко њихове ригорозне обуке, опреме и начина борбе, до саме организације борби гладијатора. Гладијатори су најчешће били робови потекли од ратних заробљеника, као и лица осуђена за најтеже злочине. Додуше, било је и слободних римских грађана нижег друштвеног статуса који су се привремено окушали као гладијатори како би отплатили дугове (*auctorati*).³⁹ Обука гладијатора обављала се у посебним камповима (*ludus*), којима су управљали приватни предузимачи (*lanista*), премда су за време римске империје осниване и гладијаторске школе под непосредним покровитељством државе.⁴⁰ Сенека је послове ланиста сматрао нечасним, називајући их „трговцима људским месом“ и поредио их са посредницима у проституцији.⁴¹ Ипак, за многе од њих био је то уносан и разрађен посао, при чему су, по правилу, некадашњи преживели гладијатори радили као тренери (*doctores*).⁴²

Успех гладијаторског спорта у римском друштву суштински је последица самог менталитета Римљана и њихових друштвених вредности. Наиме, као ратничка цивилизација по својим коренима, римски грађани били су фасцинирани ратничким врлинама, тј. способностима (*virtus*) и високоризичним играма на живот и смрт, попут надметања гладијатора.⁴³ У римском схватању живота није било много места за самилост, а суровост у рату често се карактерисала као врлина (*virtus*). Међутим, велика надоласећа религија промениће Рим из темеља и надживети ову древну цивилизацију. Из источних делова римске царевине, постепено и незаушастљиво, ширило се хришћанство које се заснивало управо на идеји самилости, тако страном суровим гладијаторским спектаклима.

3. Закључак

Са изумом првих оруђа и оружја родила се потреба да човек вежба и усавршава своје руковање оваквим предметима како би опстао и преживео.⁴⁴ У огромном временском распону, човек је од сакупљачког, преко номадског начина живота и друштва заснованог на лову развијао постепено своје вештине као последицу нагона за преживљавањем. Прекретницу у друштвеном развоју одиграо је настанак пољопривреде, односно земљорадње и припитомљавање животиња што је отворило простор човеку за стварање већих насеобина и

³⁹ Детаљније видети: Junkelmann, M., *Familia Gladiatoria: The Heroes of the Amphitheatre, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome* (eds. Köhne, E. - Ewigleben, C. - Jackson, R.), University of California Press, Berkeley - Los Angeles, 2000, стр. 31-32.

⁴⁰ Видети: *исто*, стр. 32-33.

⁴¹ Видети: Dunkle, R., *Gladiators – Violence and Spectacle in Ancient Rome*, Routledge, London, 2013, стр. 31.

⁴² Детаљније, видети: Junkelmann, M., *Familia Gladiatoria...*, стр. 32.

⁴³ Dunkle, R., *нав. дело*, стр. 19.

⁴⁴ Видети: *исто*, стр. 6.

значајно увећање друштвених активности.⁴⁵ Из таквих услова постепено се у медитеранском басену и на блиском истоку, али и на балканском подручју (старчевачка и винчанска култура) развијају античке насеобине и људска цивилизација. Са освитом цивилизације, унутар митолошких оквира, верских ритуала и древних форми плеса и игре, зачиње се идеја надметања, блиска појму спорта. Такво надметање постаје неизоставни одраз митологије и културе одређених древних друштава, из чега вуку своје корене неке спортске дисциплине које су се задржале и до данашњег дана.⁴⁶

*Zoran Vuković, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

A REVIEW OF THE ORIGIN OF THE IDEA OF SPORT

Summary

It is very difficult to determine when the first social activities that would be close to the concept of modern sport, appeared. The idea of sport implies an awareness of improving oneself and one's abilities through physical exercise and competition with oneself and others. That is why the germ from which sport was conceived is old as human society. In that sense, the idea of competition, close to the concept of sport, begins with the dawn of civilization, within mythological frameworks, religious rituals, and ancient forms of dance and play.

Key words: *the idea of the sport; physical exercise; competitive activities; ancient civilizations.*

⁴⁵ У том смислу, видети: *исто*, стр. 8.

⁴⁶ Примера ради, сумо рвање, као најстарији јапански спорт, има своје митолошко порекло. Наиме, према древној јапанској митологији, бог грома Такемизакучи савладао је ривалско божанство у борби сумо рвањем и установио јапански народ као суверене владаре острва. Видети: Crowther, N., *Sport in Ancient Times*, Praeger Publishers, Westport, Connecticut, 2007, стр. 9.

Литература

- Golden, M., *Sport and Society in Ancient Greece*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.
- Potter, D., *The Victor's Crown: A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium*, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Dunkle, R., *Gladiators – Violence and Spectacle in Ancient Rome*, Routledge, London, 2013.
- Junkelmann, M., *Greek Athletics in Rome: Boxing, Wrestling and the Pancration*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E., Ewigleben, C., Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000.
- Junkelmann, M., *On the Starting Line with Ben Hur: Chariot-Racing in the Circus Maximus*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E., Ewigleben, C., Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000.
- Junkelmann, M., *Familia Gladiatoria: The Heroes of the Amphitheatre*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E., Ewigleben, C., Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000.
- Kyle, D., *Sport and Spectacle in the Ancient World*, Wiley Blackwell, Malden – Oxford – Chichester, 2015.
- Köhne, E., *Bread and Circuses: The politics of Entertainment*, Gladiators and Caesars: The Power of Spectacle in Ancient Rome (eds. Köhne, E., Ewigleben, C., Jackson, R.), University of California Press, Berkeley – Los Angeles, 2000.
- Mandell, R., *Sport: A Cultural History*, Columbia University Press, New York, 1999.
- Miller, S., *Ancient Greek Athletics*, Yale University, New Haven, 2004.
- Miller, S., *Arete: Greek Sports from Ancient Sources*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 2012.
- McClelland, J., *Body and Mind: Sport in Europe from the Roman Empire to the Renaissance*, Routledge, New York, 2007.
- Scanlon, T., *Contesting Ancient Mediterranean Sport*, Sport in the Cultures of the Ancient World: New Perspectives (ed. Papakonstantinou, Z.), Routledge, New York, 2012.
- Scanlon, T., *Women, Bull Sports, Cults and Initiation in Minoan Crete*, Sport in the Greek and Roman Worlds: Volume I – Early Greece, The Olympics, and Contests (ed. Scanlon, T.), Oxford University Press, Oxford, 2014.
- Срејовић, Д., Цермановић, А., *Речник грчке и римске митологије*, Београд, 2004.
- Futrell, A., *The Roman Games: A Sourcebook*, Blackwell Publishing, Malden – Oxford – Carlton, 2006.
- Humphrey, H. J., *Roman Circuses: Arenas for Chariot Racing*, University of California Press, 1986.
- Crowther, N., *The Ancient Olympic Games through Centuries*, Onward to the Olympics: Historical Perspectives on the Olympic Games (eds. Schaus, G., Wenn, S.), Wilfrid University Press – The Canadian Institute in Greece, 2007.
- Crowther, N., *Sport in Ancient Times*, Praeger Publishers, Westport, Connecticut, 2007.